

ILMAKUIVATUN JA MUOKATUN PORONTALJAN TUOTANTO- JA MYYNTIOPAS

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto	2
Porontaljan laadun varmistaminen teurastuksen eri vaiheissa	3
Poron käsittely ennen teurastusta	3
Taljan käsittely teurastuksen aikana	3
Taljan käsittely teurastuksen jälkeen	4
Taljojen ottaminen teurastamolta	4
Ilmakuivattu porontalja	5
Taljan käsittely teurastuksen jälkeen	5
Taljan kiinnitys	6
Taljan kuivausaika	6
Taljojen kuivatuspaikka	7
Taljojen massakuivaus	7
Taljan laatu	8
Myyntikäsittely	9
Taljoihin liittyvät tuhoeläimet ja -hyönteiset	9
Taljojen varastointi	10
Muokattu porontalja	10
Taljan käsittely teurastuksen jälkeen	10
Taljojen muokkauttaminen	11
Ulkokäyttöön soveltuva muokattu talja	11
Taljan käsittely kyllästysaineella	12
Taljojen myynti ja lähettäminen	12
Taljojen myynnin muistilista (kuivatut ja muokatut taljat)	13
Kaupallinen asiakirja	14
Porontaljan käyttöohje	15

Teksti Janne Mustonen, Karoliina Majuri ja Mari Ronkainen, Lapin ammattikorkeakoulu.

JOHDANTO

Porontalja on yksi poronlihan tuotannon arvokkaista sivutuotteista. Porontaljojen myynti alkoi takkuilla syksyllä 2019 suurten taljaluokkamuotoisten varastojen täytyessä taljoista, eivätkä yritykset pystyneet ostamaan taljoja teurastamoilta entiseen malliin. Tähän vaikutti erityisesti koronapandemia, joka vei suuren ostajaryhmän eli turistit käytännössä kokonaan markkinoilta vuonna 2020. Lisäksi kuluttajatottumukset ovat muuttuneet: eläinperäisiä tuotteita ostetaan yhä vähemmän eettisistä ja ekologisista syistä. Taljat on jouduttu viime vuosina myymään teurastamoilta todella alhaiseen, jopa kuluja kattamattomaan hintaan. Taljoja on myös päätyneet jätteeksi.

Porontaljojen myynnissä (poronlihan myynnin tapaan) tavallinen käytäntö on, että paliskunnat tekevät taljakaupat teurastamoittain. Tällöin kaikki teurastamon taljat myydään sopimuksen mukaiselle taljanostajalle. Poronomistajalla on kuitenkin paliskunnan ja teurastamon mukaisia käytäntöjä noudattaen mahdollisuus myydä taljansa myös itse.

Tämä opas on suunnattu porontaljojen tuottajille. Oppaassa käydään läpi laadukkaan taljan tuottamisen vaiheita teurastusta edeltävästä porojen käsittelystä myyntitapahtumaan saakka. Porontaljojen tuotannossa ja myynnissä on hyvä muistaa, että kyseessä on uniikki luksustuote. Porontaljojen laadun ja maineen, niin hyvässä kuin pahassa, tekevät poronhoitajat yhdessä.

Opas on tuotettu osana Taljat rahaksi -hanketta. Taljat rahaksi -hanke selvitti porontaljoihin liittyviä mahdollisuuksia, kuten jalostusmenetelmiä, käyttäjäryhmiä ja käyttötapoja. Hankkeessa aktivoitiin toimijoita alkutuottajista lähtien kehittämään uutta liiketoimintaa taljojen ympärille. Hankkeen rahoitti Lapin ELY-keskus Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta vuosina 2021–2022. Hankkeen toiminta-aika oli 1.5.2021–30.4.2023. Hankkeen toteutti Lapin ammattikorkeakoulu yhteistyössä Paliskuntain yhdistyksen kanssa.

PORONTALJAN LAADUN VARMISTAMINEN TEURASTUKSEN ERI VAIHEISSA

Porontaljaa voidaan hyödyntää monin tavoin. Riippumatta siitä, mitä tuotteita taljasta halutaan valmistaa, voidaan taljan laatuun vaikuttaa noudattamalla hyviä toimintatapoja niin poronhoidossa, poroeroituksissa kuin poroteurastamoilla. Laadukkaan taljan perusedellytyksiä ovat terveet, hyväkuntoiset ja puhtaat porot, joita käsitellään asianmukaisesti ja toimivissa olosuhteissa.

Poron käsittely ennen teurastusta

Laadukkaan porontaljan tuotanto alkaa jo ennen teurastusta. Porojen loislääkinnän hallinta kokonaisuudessaan edistää taljojen hyvää laatua. Kurmut pilaavat taljoja tekemällä niihin reikiä. Hirvikärpäset taas aiheuttavat kutinaa, minkä seurauksena porot hankaavat itseään vahingoittaen karvapeitteen laatua. Myös sisäloiset voivat aiheuttaa haittaa taljalle, sillä porojen terveydentila vaikuttaa suoraan sen karvapeitteeseen.

Osaavassa porojen käsittelyssä ei eläimiin synny taljaa ja nahkaa vahingoittavia ruhjeita, viiltoja, reikiä tms. Myös porojen lastaus- ja kuljetusvälineistön tulee toimivuudellaan turvata eläimen hyvinvoinnin lisäksi siitä saatavien tuotteiden laatu.

Laadukkaan taljan karvapinta on puhdas ja yhtenäinen. Teurasporojen taljaan ei tulisi piirtää luku- tai muita karvamerkkejä, sillä tavoitteena on ehjä karvapinta. Porojen hyvinvoinnin varmistamiseksi teuraaksi meneville merkittömille vasoille ei suositella leikattavaksi korvamerkkejä. Merkintään tulisi sen sijaan käyttää pilttoja, pantoja tai kaulanauhoja (Huom! Kaulaan kiinnitettävien merkkien käytössä on huomioitava turvallisuus mm. kuljetustilanteissa). Myös poskille tehtäviä karvamerkkejä voidaan käyttää. Nahkamuokkaamot hyväksyvät taljoissa vesiliukoiset eläinmaalit, sillä ne huuhtoutuvat pois muokkausprosessin aikana. Ilmakuivatuissa taljoissa sen sijaan vesiliukoisetkin maalit voivat heikentää laatua tai aiheuttaa runsaasti ylimääräistä työtä, sillä ilmakuivatut taljat valmistetaan ilman vesipesua.

Lika ja ulosteet pilaavat taljan karvapintaa nopeasti. Porojen tulee voida valita puhdas makuupaikka niin erotusaidoissa, kotitarhoissa kuin teurastamoilla. Teurastamon aitausten rakenteiden tulee mahdollistaa aitojen säännöllinen puhtaanapito.

Myös pohjamateriaalien valinnalla voidaan vaikuttaa teurastettavien porojen puhtaana pysymiseen.

Taljan laatu heikkenee huomattavasti ravinnon ja nesteen puutteen johdosta. Myös ennen teurastusta onkin tärkeää ottaa huomioon poron ravinnon ja erityisesti nesteen saanti.

Porot tulisi teurastaa mielellään ennen joulua, tällöin taljan laatu on parhaimmillaan. Parhaat taljat saadaan lokakuun taljoista, jolloin nahka on paksu ja karva on hyvin kiinnittynyt. Teuraskauden edetessä kasvaa riski poronnahkan ohenemisesta ja karvan irtoamisesta sekä kurmujen aiheuttamien vaurioiden esiintymisestä.

Poroilta tulee olla vettä tai puhdasta lunta saatavilla ennen teurastusta.

Taljan käsittely teurastuksen aikana

Talja piirretään, eli avataan veitsellä symmetrisesti (Kemin nahkatarvikkeen piirto-ohje, s. 4) osoitamalla tavalla. Veistä käsitellään varovasti, jotta nahkaan ei tule reikiä. Veistä ei myöskään työnnetä liian syvälle, jotta ei pilata lihaa. Veitsen annetaan liukua ihonalaiskudoksessa. Ensimmäinen viilto tehdään ulkoa sisäänpäin, sitten käännetään veitsi sisältä ulospäin leikkaavaksi, mikä on liha-hygienian kannalta parempi vaihtoehto.

Piirtäminen aloitetaan tekemällä avausviilto keskelle ruhoa vatsapuolelle. Jalkojen pystysuuntaiset viillot ehkäisevät taljan katkeamista taljan vetovaiheessa. Jos koipinahat otetaan talteen, koipien piirto aloitetaan aina pystyviillolla, eikä poikiviillolla. Etukoivet piirretään koparan välistä rintaa kohti, takakoivet paistin sisäpuolelta niin, että taljaan jää molemmille puolille jalkaa valkoinen reunus.

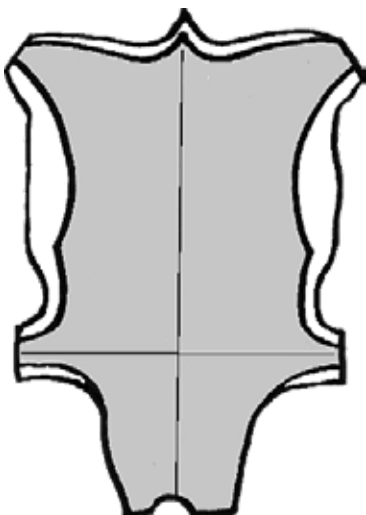

Koipien piirto aloitetaan pystyviillolla, jos koipinahat otetaan talteen.

Taljaa nyljetään auki riittävästi lihasten repeämisen ehkäisemiseksi ja jotta taljaan ei tule venymiä vetovaiheessa. Vetovaiheessa taljaa ei venytetä tarpeettomasti, mutta talja vedetään irti riittävän rauhallisesti, jotta siihen ei jää kudoksia. Piirtäjien ja taljanvetäjän tulee teurastuksen aikana kommunikoida ja seurata yhdessä taljanvedon onnistumista, eli mahdollisimman kudoksettomien taljojen tuottamista. Jos taljoihin jää paljon kudoksia tulee piirtäjien ja taljanvetäjän yhteistyössä korjata työskentelytapoja ja työn rytmitystä.

Jalat katkaistaan kintereen ja etupolven kohdalta rikkomatta taljaa. Jos koipinahat otetaan talteen, niin koivet katkaistaan noin 10 senttimetriä etujaloissa polven, takajaloissa kintereen yläpuolelta.

Kemin nahkatarvikkeen piirto-ohje.

Taljat rahaksi -hankkeessa on tuotettu ohjeistusta koipinahkojen talteenottoon yhteistyössä Parasta palkisilta! -hankkeen ja Sallan poroteurastamon kanssa. Kirjalliset talteenotto-ohjeet ovat saatavilla Elintarvikeveron, lemmikkirehun raaka-aineen ja koipinahkan talteenotto-oppaassa osoitteessa https://paliskunnat.fi/ohjeet_oppaat/ ja Koipinahkojen talteenotto poroteurastamoilla -video osoitteessa <https://www.youtube.com/watch?v=nueLRmCNUHM>

Taljan käsittely teurastuksen jälkeen

Talja siirretään teurastussalin ulkopuolelle ja jäädytetään välittömästi nylkemisen jälkeen. Taljojen säilyttäminen läjässä heikentää nopeasti niiden laatua. Poronkarva on onttoa ja eristää lämpöä todella tehokkaasti. Teurastamosta ulos pakkaseenkin siirretyn taljaläjän keskellä voi olla lämpöä mikä heikentää nopeasti taljan laatua ja karvan kiinnipysymistä.

Jäähdytettäessä huolehditaan, että taljaan ei jää taitoksia. Talja voi alkaa pilaantua paksujen taitosten kohdalta, jos ne eivät pääse jäähtymään. Korvat poistetaan, saporon kohta avataan ja koipinahat katkaistaan käyttötarkoituksen mukaisesta kohdasta.

Taljojen jatkokäsittely toteutetaan riippuen siitä, minkälaisia taljoja aiotaan tuottaa. Muokkaukseen tai nahan jalostukseen menevät taljat suolataan. Kuivattavaksi meneviä taljoja ei suolata.

TALJOJEN OTTAMINEN TEURASTAMOLTA

Porontaljat, joita ei ole tarkoitettu käytettäväksi eläinten ruokintaan, luokitellaan teknisiksi sivutuotteiksi. Valmiita koristetaljoja ei kuitenkaan varsinaisesti käsitellä sivutuotteena, vaikka ne määritelmän mukaan ovatkin sivutuotteista johdettuja tuotteita.

Taljojen muokkaaminen ja kuivaaminen kaupallisessa tarkoituksessa edellyttää sivutuoteasetuksen mukaista rekisteröintiä kunnan eläinlääkärille tekniseksi laitokseksi (lomake Ruokavirastolta). Rekisteröityminen sekä mahdolliset valvontasuunnitelman mukaiset tarkastukset ovat maksullisia.

Rekisteröitymistä edellytetään, jos taljoja käsitellään enemmän kuin pieniä määriä tai myydään muualle kuin suoraan tai paikalliseen jälleenmyyntiin kuluttajille. Käytännössä rekisteröintiä vaaditaan ainakin siinä vaiheessa, kun muokattuja taljoja menee vientiin.

Vaikka taljoja otettaisiin teurastamolta itse suoritettavaan pienimuotoiseen myyntiin ilman sivutuotelain mukaisen teknisen laitoksen rekisteröintiä, tulee teurastamolla kuitenkin olla lista siitä, mihin taljat ovat menneet. Lisäksi teurastamon laatiman kaupallisen asiakirjan pitää lähteä kuljetuserän mukana määräraikkaan (s. 14). Kaupallisesta asiakirjasta jää jäljennökset teurastamolle sekä kuorman kuljettajalle.

ILMAKUIVATTU PORONTALJA

Ilmakuivattu porontalja on nimensä mukaisesti ulkona kuivattamalla valmistettu tuote. Se tehdään suoламattomasta raakataljasta. Taljan nahkapuolelle muodostuu kuivumisen seurauksena vettä hylkivä pinta. Tuote on suunnattu ulkokäyttöön, ja soveltuu istuin- tai makuualustaksi esim. rekeen, pulkkaan, nuotiopaikalle, pilkille ja muihin vastaaviin ulko-olosuhteisiin. Ilmakuivattua taljaa voidaan käyttää alustana myös suoraan maata vasten esim. laavuilla tai louteilla. Ilmakuivatuille taljoille on löydettävissä ulkoiluharrastajien lisäksi myös muita erityisiä käyttäjäryhmiä. Hevosharrastajien parissa porontaljaa pidetään helppohoitaisena, luonnonmukaisena ja hengittävänä satulahuopana.

Ilmakuivatut taljat on suunnattu eritoten ulkokäyttöön siksi, että käsittelemättömässä kuivassa taljassa on luontaista tuoksua, mikä voidaan kokea epämiellyttävänä sisätiloihin siirrettäessä. Koska ilmakuivatut taljat valmistetaan ilman voimakasta mekaanista muokausprosessia, niistä irtoaa myös enemmän karvaa kuin muokatuista taljoista. Käsittelemättöminä tuotteina ne voivat myös houkuttaa puoleensa turkiskuoriaisia. Toisaalta kemikaalittomuus ja lisääaineettomuus kuuluvat ilmakuivatun taljan etuihin ja markkinointivaltteihin.

Taljan käsittely teurastuksen jälkeen

Jos taljaan on jäänyt teurastuksessa lihan, rasvan ja kalvon jäänteitä, ne tulisi poistaa. Suotuisissa olo-

Ilmakuivattuja porontaljoja seinällä. Kuva Elisa Ylinampa.

suhteissa kudosten jäänteet kyllä kuivuvat, mutta ne heikentävät taljan ulkonäöllistä laatua ja lisäävät tuholaisriskiä.

Märällä kelillä taljojen kannattaa antaa valua hetken kuivaksi ennen kuivaukseen laittoa. Taljat tulisi kuitenkin asettaa kuivumaan mahdollisimman pian teurastuksen jälkeen. Taljan pilaantuminen alkaa hyvin nopeasti, jos se ei pääse kuivumaan ja jäähtymään. Lisäksi tuore talja myös pingottuu tasaisesti.

Periaatteessa taljat kuivuvat kiinnittämättäkin, vaikka levällään ilmapavassa kuivassa tilassa. Pingotuksella ja pystyasennolla voidaan kuitenkin varmistaa taljan muoto ja onnistunut kuivuminen. Talja tulee kiinnittää kireälle, jotta sen pinnasta tulee tasainen. Jäätynyt talja on sulatettava ennen kiinnitystä jos siitä halutaan pinnaltaan tasaiseksi kuivuva talja.

Taljan voi kuivata esimerkiksi ilmapavassa ladossa orren päällä roikuen. Valmiit taljat voi myös säilyttää nipuissa roikukissa. Kuva Tuija Autto.

Vapaasti kuivunut (pingottamaton) talja jää pinnaltaan epätasaiseksi.

Taljan kiinnitys

Kiinnityskohtia tulee olla taljan muotoon nähden riittävä määrä, vähintään kaikkiin kulmiin. Taljan kiinnittämättömät kohdat voivat käpristyä, jolloin taljan kuivuminen hidastuu ja voi aiheuttaa taljan pilaantumista taitoskohdista. Myös tuholaiset viihtyvät taljan käpristyneiden reunojen suojuissa.

Taljan kiinnittämiseen voi käyttää ruuveja (miehellään prikkujen kanssa), nauloja, aspeja tai niitejä. Toiminnan nopeuttamiseksi on suositeltavaa käyttää aspipyösyä, akkukäyttöistä hakasnaulainta tai akkuporakonetta. Näin taljaan saadaan riittävä määrä kiinnityskohtia nopeasti ja helposti myös yksin.

Taljan kuivausaika

Talja voidaan laittaa kuivumaan jo lokakuussa huolimatta lämpimistä keleistä. Tällöin on kuitenkin oltava varma, että vesi ja lumi eivät pääse asumaan karvassa, muuten nivoutuminen eli karvan irtoaminen alkaa nopeasti.

Taljan onnistunut kuivuminen on varmintä, kun se otetaan talteen vasta kylmempien kelien aikaan. Pakkanen jäädyttää taljan, jolloin se ei pilaannu ja se myös kuivattaa sitä. Vaikka talja aloittaa kuivumisen jo talven pakkasilla, niin vasta kevään ilmat kuivattavat sen lopullisesti.

Taljoja on hyvä tarkkailla koko kuivaamisajan säännöllisesti: kiinnityksiä voi joutua kiristämään, taljaan ei tulisi päästä kertymään paksua lumikerrosta ja tuhoeläintorjunnasta tulee huolehtia. Taljat tulee ottaa kuivumasta viimeistään huhti-toukokuun vaihteessa.

Mitä tiheämpi kiinnitys taljalla on, sitä varmemmin siitä saadaan suora ja tasainen. Kuivatun taljan kiinnitystä ei ole syytä ylivoimistaa, mutta siihen tulee kuitenkin panostaa riittävästi laadun varmistamiseksi. Kuva Patrik Edefall.

Latauspuristin on toimiva kiinnitin, jos taljoja kuivataan kiinnittämällä ne verkkoaitaan.

Ruuvien kanssa kannattaa käyttää prikkvoja. Kuva Kari Henttunen.

Huom! Kuivunut talja repeytyy helposti, joten se tulee irrottaa varovasti kiinnikkeistään.

Taljojen kuivatuspaikka

Perinteisesti taljoja on kuivattu ulkoilmassa seinille kiinnitettynä. Taljoja voi kuitenkin kuivata kaikkialla, missä taljat saadaan suojaan vedeltä ja lumelta, sekä missä ilma pääsee kiertämään ja kuivaamaan taljan. Talja tulisi saada räystäään tai katoksen suojaan, ettei siihen pääse valumaan suoraan vettä. Varsinkin alkusyksyn sateet ja lämpimät kelit aloittavat nivoutumisen nopeasti.

Taljoja voi kuivata myös katoksettomissa paikoissa. Tällöin on huolehdittava, etteivät vesi ja lumi pääse aiheuttamaan taljan pilaantumista. Täysin suojaamattomasti kuivattavien taljojen valmistus aloitetaan vasta talvella, kun riski vesisateista on ohitse. Lisäksi ne pidetään mekaanisesti puhtaana lumen kertymisestä.

Myös verkko- ja lauta-aitoja voidaan käyttää taljojen kuivatukseen. On suositeltavaa laittaa aitaan 10–20 senttimetriä leveä katos, joka suojaa taljaa lumelta ja vedeltä. Talja nivoo nopeasti yläreunasta ilman katosta.

Taljojen kuivauspaikan valinnassa tulee ottaa huomioon talven mittaan nouseva lumipinta, jotta talja ei pääse hautautumaan lumeen. Lisäksi on huomioitava, että koirat voivat repiä taljoja, mikäli ne ovat koirien ulottuvilla.

Taljan kuivatus onnistuu esimerkiksi kuormalavaan kiinnitettynä. Kuva Kari Henttunen.

Latauspuristimilla verkkoaitaan kiinnitetty talja.

Ruuveilla lauta-aitaan kiinnitetty talja, huomaa taljan päälle kiinnitetty vaneripala. Kapeakin katos on riittävä suojaamaan taljaa lumija vesisateilta.

Taljojen massakuivaus

Taljoja on mahdollista kuivata massatuotantona telineissä pienessä tilassa. Telineiden rakentaminen on suositeltavaa jos kuivattavaa on paljon. Pitkäaikaisena investointina niiden rakentamisen vuosikustannus ei nouse taljan myyntiä ajatellen liian suureksi.

Tiiviistikin telineeseen pakattujen taljojen kuivaamisesta on saatu hyviä kokemuksia. Telineessä

Taljankuivausteline tiiviillä täytöllä.

Taljankuivausteline väljällä täytöllä.

taljojen nahkapuoli ei tule väriltään yhtä valkoiseksi kuin seinällä kuivattujen taljojen pinta. Syynä tähän on ilmeisesti telineen taljojen vähäinen altistuminen auringonsäteilylle. Tämä ei kuitenkaan estä taljojen myyntiä.

Tiiviisti täytettävässä taljatelineessä linnut eivät pääse nokkimaan ja ”puhdistamaan” taljoista niihin mahdollisesti jääneitä rasvoja ja kudoksia. Toisaalta telineessä taljat ovat suojassa lintujen ulosteilta, jotka voivat aiheuttaa hygieniariskin tai pilaannuttaa taljaa.

Taljatelineen rakennusohjeet ja tarvikeluettelo ovat saatavilla Taljat rahaksi -hankkeessa tuotetussa Lapin ammattikorkeakoulun julkaisussa Porontaljan kuivauksen massatuotanto. Sähköisen julkaisun pysyvä osoite on <https://www.theseus.fi/handle/10024/780495>

Taljan laatu

Laadukas kuivattu talja on

- kauttaaltaan kuiva
- symmetrisen muotoinen
- pinnaltaan tasainen
- puhdas ja kaunis-karvainen
- nahkapuoleltaan lihaton/rasvaton ja vaalea

Valmis talja on kauttaaltaan kuiva, myös mahdollisista reunojen taitoksista, ja lähes valkoinen nahkapuoleltaan. Mikäli taljassa on huomattava määrä mustia pisteitä tai se on alkanut mustua, on se päässyt pilaantumaan. Taljasta ei saa irrota karvutappoja. Talja saa ja sen pitääkin tuoksua porolle, mutta siinä ei saa olla pistävää tai hapanta hajua.

Taljan säilyvyys perustuu riittävään kuivuu-teen. Tällöin suurin osa haitallisista bakteereista, hiivoista ja sienistä ei kykene toimimaan ja pilaantuminen estyy. Pilaantuminen alkaa kuitenkin välittömästi, jos talja kostuu.

Pilaantunut talja.

Valmis verkkoaidassa kuivattu talja.

Veriroyksket ja ulostetahrat tulee poistaa taljoista.

Taljoissa voi olla turkiskuuoriaisen eri kehitysvaiheita.

Myyntikäsitteily

- Leikkaa taljasta käpristyneet ja kuivumattomat reunat pois
- Tarkista, ettei taljasta löydy pilaantuneita kohtia. Muuten asiakas on oikeutettu palauttamaan taljan myyjän kustannuksella.
- Harjaa tai imuroi taljasta liat ja irtokarvat pois
- Lajittele taljat koon ja laadun mukaan
- Varmista, ettei taljassa ole sukupuolielimiä eikä korvia
- Poista veriroyksket ja ulostejämmät harjaamalla ja leikkaamalla
- Taljan nahkapuolta voi varovasti pestä miedolla pesuaineella. Huomioi, että taljan täytyy ennen myyntiä olla täysin kuiva.
- Varmista, ettei taljoissa ole tuhohyönteisiä tai niiden munia (turkiskuuoriaisen kaikki kehitysvaiheet kuolevat pakastamalla min. 7 vrk/-18°C tai saunottamalla min 4 h/70°C)
- Taljojen viimeistely myyntiä varten on hyvä ajoittaa mahdollisimman lähelle luovutusajankohtaa, jolloin ne viimeistellään varastoinnin jäljiltä.

Taljoihin liittyvät tuhoeläimet ja -hyönteiset

Tuhoeläimet ja -hyönteiset voivat pilata taljoja ulosteilla, repimällä niistä karvoja tai taljan kappaleita sekä tekemällä niihin reikiä.

Raakataljoja jyrsvät mielellään esimerkiksi jyrsvijät, koirat, ketut, kärpät ja linnut. Linnut ja jyrsvijät voivat myös ulostaa taljoille. Ulostetehisiin liittyy aina pilaantumis- ja terveysriski. Kärpäset voivat aiheuttaa taljojen pilaantumista munimalla taljojen kuivumattomiin kohtiin.

Turkiskuuoriaiset ovat suuri riski taljojen laadulle. Turkiskuuoriaainen on yleinen luonnossa esiintyvä hyönteinen. Sen toukat käyttävät ravintonaan nahkaa ja vaatteita. Tämän yleisen hyönteisen löytäminen tuotteesta voi aiheuttaa ostajassa todella voimakkaan negatiivisen reaktion. Myytävien taljojen puhtaus onkin syytä aina tarkistaa ennen toimitusta. Turkiskuuoriaisen toukat ja niiden kuoret voi nähdä paljaalla silmällä, mutta niiden munien havaitseminen voi olla vaikeaa. Lisätietoja tuhohyönteisistä ja -eläimistä löytyy internetistä esimerkiksi tuhohyönteistorjuntien sivuilta.

Taljojen varastointi

Taljat tulee varastoida ilmastovastoinen varastoon suojaan tuhoeläimiltä ja -hyönteisiltä. Ilmakui-vattu talja on ns. raakatalja eli sitä ei ole nimensä mukaisesti käsitelty muuten kuin kuivaamalla. Se on erittäin herkkä vetämään puoleensa tuhohyönteisiä ja pilaantuu herkästi väärässä säilytyksessä. Varastoinnissa voidaan käyttää hyväksi hyönteismyrkkyjä tai eteerisiä öljyjä kuten punaseetripuun öljyä tai paloja sekä liima-ansoja. Myös voimakkaan tuoksuiset kasvit ja yrtit kuten esimerkiksi suopursu ja pietaryrtti torjuvat muun muassa turkiskuoriaisia. Turkiskuoriainen pesii mm. lintujen pesiin ja kuiviin raatoihin. Turkiskuoriaisten torjumiseksi taljojen varastointipaikka onkin syytä pitää puhtaana lintujen ja ampiaisten pesistä, eläinten jätteistä, vanhoista raadoista ja kuolleista hyönteisistä.

MUOKATTU PORONTALJA

Muokkaus tekee taljasta pehmeän ja poistaa siitä käytännössä kaikki kudokset ja osan nahan kerroksista. Porontaljoja voi muokata myös kotiloissa, mutta työlään prosessin vuoksi kaupallisiin tarkoituksiin taljoja muokataan enimmäkseen teollisissa muokkaamoissa. Muokattu talja on suunnattu käytettäväksi kuivissa tiloissa, sillä sen huokoinen nahkapinta ei kestä kosteutta.

Voimakas käsittely poistaa muokatuista taljoista luonnollisen hajun. Käsittelyn vuoksi talja ei ole yhtä altis tuhohyönteisille kuin kuivattu talja. Voimakas käsittely myös poistaa taljasta irtokarvoja. Yleensä muokattua taljaa käytetäänkin sisustus-tuotteena sisätiloissa.

Taljan käsittely teurastuksen jälkeen

Muokattavaksi menevät taljat suolataan merisuolalla säilyvyyden varmistamiseksi. Taljat jäädytetään ennen suolausta. Tehokkaimmin taljat suolataan suolausrummussa, joka pyörii levittäen suolaa taljoihin. Taljat laitetaan rumpuun avattuna. Rumpu täytetään enintään puolilleen riittävän suolaantumisen takaamiseksi. Suolaa laitetaan 1,5–3 kg / talja. Rummutusaika on noin 30–50 minuuttia. Jos jokin talja on liimaantunut lihapuolelta yhteen, se suolataan uudelleen. Rumpusuolauksen jälkeen taljat pakataan kahtia taitettuna kuormala-

voille. Lavalle mahtuu noin 50 raavaan tai 70–80 vasan taljaa. Lavojen kunnosta tulee huolehtia, sillä naulat voivat aiheuttaa taljoihin repeämiä. Ruosteiset naulat voivat myös jättää pysyvän jäljen taljan karvapintaan. Suolatut taljat tulee varastoida suojattuna siten, että estetään veden ja lumen pääsy taljoihin.

Käsin suolattaessa nahkaan levitetään peittävä kerros suolaa ja annetaan niiden suolautua leväl-

Muokattu porontalja.

Talja jäähtymässä.

Suolausrumpu.

Taljalavat voidaan sitoa kiristekalvolla.

Taljalavat voidaan sitoa muovivanteilla.

lään vähintään viikko ennen toimitusta. Jos taljoja säilytetään pidempään, ne suolataan uudestaan. Taljoja voi suolata useita päällekkäin, asettaen aina karvapuolen alaspäin.

Taljojen muokkauttaminen

Suomalaisten porontaljojen käsittelyssä tunnetuimpia muokkaamoja ovat Pokka Reindeer Hides, Kero Leather AB, Ahlskog Tannery ja Kemin Nahkatarvike. Yritysten liiketoiminta perustuu taljojen ostoon ja myyntiin, mutta muokkaamot tekevät myös rahtityötä, eli muokkausta asiakkaan tilauksesta. Yleensä porontalja soveltuu myös muiden eläinlajien, kuten lampaantaljan muokkaukseen erikoistuneiden muokkaamoiden prosessiin. Taljojen muokkaus ei ole pohjoismainen erikoisuus, vaan niitä (myös peuraa ja poroa) muokataan ympäri maailmaa. Taljojen muokkausta rahtityönä kannattaakin kilpailuttaa myös kansainvälisiltä markkinoilta.

Muokkauttamisen lähtöhinta pohjoismaissa on ollut noin 30 €/talja. Jos taljoja halutaan muokkauttaa itse tehtävää myyntiä varten, kannattaa poronomistajien suosia yhteistyötä. Rahtien hinnat yleensä halpenevat lähetettäessä suurempi määrä kerralla. Samoin muokkaavaan yrityksen kanssa voi yrittää neuvotella parempia tarjouksia.

ULKOKÄYTTÖÖN SOVELTUVA MUOKATTU TALJA

Myös muokattu talja voidaan käsitellä sopivaksi ulkokäyttöön. Tällöin taljan nahkapinta kyllästetään kemikaaleilla kestävästi kosteutta. Kyllästysaine imeytyy taljan huokosiin ja muodostaa pinnalle vettä hylkivän kalvon. Taljamuokkaamoilta voi tiedustella taljan käsittelyä kyllästeaineella rahtimuokkauksen yhteydessä. Muokatut taljat voi käsitellä myös itse.

Ulkokäyttöön soveltuvassa muokatussa taljassa yhdistyvät ilmakeivästä taljan ja muokatun taljaan parhaat puolet. Talja on kuivattua taljaa haajuttomampi, siinä on vähemmän irtokarvoja ja se ei ole yhtä altis tuohyönteisille. Se on muokatun taljan tapaan pehmeä ja mukautuva, mutta se kestää käytössä kosteutta eikä ime itseensä vettä eikä päästä sitä läpi.

Ulkokäyttöön soveltuva muokattu talja vasemmalla, sisäkäyttöön tarkoitettu muokattu talja oikealla.

Taljan käsittely kyllästysaineella

Teolliseen käyttöön tarkoitettuja kemikaaleja myy mm. Tan Tech Nordik AB Ruotsista. Käsittelyainesten toimitukset Tan Tech Nordik AB:lla ovat toistaiseksi voimassa olevan tiedon mukaan pakkauskooltaan 120 kiloa. Kemikaaleja on tarjolla kahta eri tyyppiä: sekoitettavat (Roda Cryl 5110/Roda Fill BL, sekoitussuhde 70–80/30–20) ja valmisseos (Roda Base Tam). Valmisseos on helppo ja vaivaton käyttää.

Kemikaalit levitetään hyvin ilmastoidussa tilassa taljan nahkapinnalle perinteisillä maalipenseleillä tai teloilla. Kalustetela on kätevin työkalu kyllästämiseen, sillä kemikaali on ohutta ja hyvin juoksevaa. Kyllästeen annetaan kuivua taljan pintaan taljan ollessa levällään. Kuivumisaika on noin vuorokausi. Kyllästeaineesta riippuen tehokkaimman suojan saavuttamiseksi voi olla tarpeen suorittaa käsittely kaksi kertaa antaen aineen kuivua käsittelyjen välillä. Jos taljoja halutaan käsitellä isompia määriä, varaa niille riittävästi kuivumistilaa. Hyvä käytäntö on valmistaa taljoille esim. vanerihyllyjä, joissa ne voivat kuivua ilmastavasti päällekkäin ilman varaa siitä, että taljat liimaantuvat kiinni toisiinsa.

TALJOJEN MYYNTI JA LÄHETTÄMINEN

Taljat on hyvä pakata muovipussiin ja pahvilaa-tikkoon vain vähän ennen lähettämistä. Myös asiakkaan hakiessa taljan suoraan, on kohteliasta pakata se vähintään pussiin. Pakkausmateriaalit

Taljan käsittelyä kyllästysaineella.

Taljan kyllästeaineen käytön suojavarusteita ovat pitkät hihat, EN 166:n mukaiset sivusuojilla varustetut suojalasit sekä EN 374:n mukaiset butyylikumiset kemikaalisuojakäsineet.

ja rahtiyhteydet kannattaa kilpailuttaa sekä pyrkiä yhteishankintoihin toisten alan yrittäjien kanssa. On tärkeää liittää taljan mukaan sen käyttöohjeet tuottajan yhteystiedoilla varustettuna (liite 2). Ohjeistuksessa tulee ottaa huomioon myös vieraskieliset asiakkaat. Tulostettava ohjeistus, sekä sen kieliversioita on saatavilla myös Paliskuntain yhdistyksen nettisivuilta osoitteesta: https://paliskunnat.fi/ohjeet_oppaat/.

Taljojen markkinoinnissa kannattaa korostaa sesonkiluontoisuutta ja rajoitettua määrää. Tuotteet kannattaa pyrkiä myymään ennakko-; esimerkiksi ilmakeivä taljan ennakkomyynti kesällä tai syksyllä, toimitus huhti-toukokuussa. Näin vältetään varastointi ja tarvittaessa taljoja voidaan ostaa lisää muilta poronhoitajilta.

Taljojen myynnin muistilista (kuivatut ja muokatut taljat)

- Hinnoittele taljat oikein. Älä polje hintoja. Myy taljat hyvällä katteella vähintään kauppojen ja liikkeiden ulosmyyntihinnalla.
- Osallistu myynnin ja markkinoinnin koulutuksiin. Koulutukset auttavat hinnan määrittämisessä ja myyntityössä talja-asioissa.
- Taljojen myyntiä säätelee kuluttajansuojalaki.
- Taljojen tulee olla pilaantumattomia, ehjiä ja vastata markkinoitua tuotetta. Älä myy vanhoja taljoja!
- Jos olet myynyt pilaantuneita/myyntikelvottomia taljoja, olet velvollinen korvaamaan asiakkaan kulut ja/tai lähettämään uuden korvaavan tuotteen.
- Taljojen koko ja muoto tulee selkeästi ilmoittaa myynnin yhteydessä.
- Taljoista voidaan ottaa koipinahat talteen. Tärkeintä on, että asiakas tietää minkälaisen taljan on ostamassa.
- Älä myy taljaa, josta koivet on otettu liian syvältä tai jos taljasta joutuu leikkaamaan niin paljon, ettei se vastaa muodoltaan ja kooltaan kokonaista porontaljaa. Tällaisen taljan voi myydä muotoiltuna, vaikka istuinalustana, mutta ei kokonaisuutena porontaljana.
- Virheettömällä taljalla ei ole palautusoikeutta jos se hankitaan suoraan kaupasta, ellei kauppias myönnä palautusaikaa. Verkkokaupassa ja kotimyynnissä palautusoikeus on kaksi viikkoa. Palautuskulut maksaa asiakas.
- Poro ei ole CITES-lajeihin kuuluva, joten asiakkaat saavat yleensä viedä taljan omaan maahansa, kun se on ostettu Suomesta. CITES-viranomaisen, Suomen ympäristökeskus, voi pyynnöstä kirjoittaa todistuksen, ettei poro kuulu CITES-lajeihin. Jokaisella maalla voi olla omia säännöksiä sekä tullimääräyksiä taljan maahantuontia koskien.
- Jos suunnittelet kansainvälistä verkkokauppaa tai suuremman erän myyntiä ulkomaille, selvitä maahantuontia, myyntiä ja verotusta koskevat säännöt ennen myynnin aloittamista kuhunkin maahan. Apua saat Business Finlandilta ja muilta viranomaisilta.
- Pyri myymään taljat suoramyynninä omalla tai tilasi nimellä. Tällöin saat parhaan myyntituoton taljalle ja ylimääräiset väliportaat jäävät

pois. Muista: olet itse oman porotaloutesi paras mainos (brändäys) sekä positiivisessa että negatiivisessa mielessä.

- Korosta porotalouden ja oman toimintasi parhaita puolia, esim luontoystävällisyyttä, eläinten hyvinvointia sekä ekologisuutta. Kerro tarina myytävästä tuotteesta. On myyntivaltti muistuttaa, ettei porosta heitetä hukkaan mitään.
- Markkinoi lihakauppojen yhteydessä asiakkaille taljoja ja muita sivutuotteita.
- Tee porotilasi positiivisesti tunnetuksi niin sosiaalisessa kuin perinteisessä mediassa.
- Jos sinulla on verkkokauppa, myy taljoja aktiivisesti myös siellä.
- Taljat rahaksi -hankkeen markkinaselvityksen mukaan asiakkaat hankkisivat taljoja mielellään suoraan tuottajilta, mutta he kaipaavat tietoa mistä heidät tavoittaa.
- Älä unohda perinteistä markkinointia: tarjoa taljoja esimerkiksi kauppoihin ja matkailuyrityksiin sekä paikkoihin, joissa uskot olevan potentiaalisia asiakkaita. Jos et saa myytyä kaikkia taljoja suoraan, myy niitä myös omalla nimelläsi ja toimi tarvittaessa liikkeen apuna markkinoinnissa. Voit tapauskohtaisesti vuokrata myyntipaikan tai vain välittää taljat myyvään yritykseen.
- Anna taljan ostajalle porontaljan käyttöohje.

Lähteet:

- Anticimex, Turkiskuoriainen - usein kysytyt kysymykset. Viitattu 15.10.2022. <https://www.anticimex.fi/vyoturkiskuoriainen/usein-kysytyt-kysymykset>*
- Helmisaari, H.2022. Porontalja ja nahkatuotteet. Yksityinen sähköpostiviesti 24.2.2022. Viestin saaja: Janne Mustonen.*
- Karjalainen, E. 2021. Arvokkaasta porontaljasta tuli teurasjätettä: kymmeniätuhansia heitetään syksyllä menemään. Viitattu 13.10.2022 <https://yle.fi/uutiset/3-11793285>*
- Kemin nahkatarvike, ohjeet. Viitattu 15.10.2022. <https://www.keminnahkatarvike.fi/ohjeet/lammas.htm>*
- Kuluttajansuojalaki 38/1978*
- Käyttöturvallisuustiedote Asetuksen (EY) N:o 1907/2006 mukaisesti, 2017. Roda Base Tam.*
- Laaksonen, Sauli. 2016. Tunne poro - Poron sairaudet ja terveydenhoito. WazamaMedia Oy, Kuusamo.*
- Porontaljan käsittely teurastamolla, RenResurs-hanke 2021. Lapin AMK Biotalous 2022. Viitattu 13.10.2022 https://www.youtube.com/watch?v=AM3V_CJTPXY*
- Porontaljojen tuotantoketjun kehittäminen - teollisuuden näkökulma-hanke, 2010. Porontaljan käsittelyohjeet.*
- Rehtonen, T. 2021. Nyt vaaditaan kärsivällisyyttä kaikilta. Poromies 3/2021. Ruokavirasto 2022. Teknisten tuotteiden valmistus. Viitattu 24.10.2022. <https://www.ruokavirasto.fi/yritykset/elainala/elaimista-saatavat-sivutuotteet/teknisten-laitosten-rekisterointi/>*
- Ruuska, R.2022. Taljoja suoramyyntiin. Yksityinen sähköpostiviesti 24.10.2022. Viestin saaja: Karoliina Majuri.*
- Sivutuoteasetuksen toimeenpanoasetus (EU) 142/2011*
- Taljat rahaksi-hanke, 2022. Taljanostajien haastattelut 2022. Viitattu 18.8.2022. <https://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=c5dc9d65-6129-47c3-ab40-481ccc38050a>*

Luokan 3 kaupallinen asiakirja

LUOKAN 3 SIVUTUOTE: EI IHMISRAVINNOKSI

Lähetyspäivämäärä:

Lähetettävä luokan 3 sivutuote; koostumus (myös eläinlaji):

Mahdollinen käsittely (esim. pakastaminen):

Määrä (kg):	☐ arvioitu	☐ punnittu	lähettävässä laitoksessa
-------------	-----------------------------------	-----------------------------------	--------------------------

Määrä (kg):	punnittu vastaanottavassa laitoksessa		
-------------	---------------------------------------	--	--

Lähtettäjä

Laitoksen nimi:	Hyväksymisnumero:
-----------------	-------------------

Osoite:

Määräpaikka

Laitoksen nimi:	Hyväksymisnumero:
-----------------	-------------------

Osoite:

Kuljetusväline

Kuljetusliike:	Rekisteröintinumero:
----------------	----------------------

Osoite:

Lähetysten vastuuhenkilön allekirjoitus ja nimenselvitys (lähettävän laitoksen vastuuhenkilö allekirjoittaa)
--

- Kaupallinen asiakirja laaditaan kolmena kappaleena:
- 1) alkuperäinen seuraa sivutuotekuljetusta määräpaikkaan
 - 2) jäljennös jää lähettävään laitokseen
 - 3) jäljennös jää kuljettajalle

PORONTALJAN KÄYTTÖOHJE

Tuottaja: _____

Yhteystiedot: _____

- Ilmakuivattu porontalja** on valmistettu ulkona kuivaamalla perinteisin menetelmin. Kuivattu porontalja on yksilöllinen ja luonnonmukainen tuote.
- Muokattu porontalja** on parkittu ja teollisesti valmistettu, yleisin kaupoissa myynnissä oleva talja. Herkästi pilaantuva nahka parkitaan kestävämpään aikaan ja käyttöön. Taljasta tulee tällöin pehmeä.
- Muokattu porontalja ulkokäyttöön** on erikoiskäsitelty kestävämpään kosteutta. Kyllästyksen voi tehdä muokkaamo tai poronomistaja itse.

Käyttötarkoitus

Ilmakuivattu porontalja sopii ulkokäyttöön, esimerkiksi pulkkaan, pilkille, nuotiolle, laavulle tai terassille. Se soveltuu erinomaisesti makuu- ja istuinalustaksi. Kuivuessaan taljaan muodostuu pinta, joka hylkii vettä jossain määrin ja sitä voi käyttää alustana myös märkää pintaa vasten, esimerkiksi hangella. Kuivattu talja hengittää hyvin, joten sitä voidaan käyttää myös hevosen selässä satulahuopana.

Muokattu porontalja sopii ulkokäyttöön vain kuivissa olosuhteissa sen huonon kosteudenkestävyyden vuoksi. Se on parhaimmillaan sisätiloissa koristeena, sisustuselementtinä, istuinalustana kuin myös ulkona kunhan varotaan sen kostumista.

Ulkokäyttöön muokattua ja käsiteltyä taljaa voidaan käyttää kaikkiin edellä mainittuihin käyttötarkoituksiin. Talja kestää erittäin hyvin vettä ja kuivuu nopeasti. Talja ei imenyt itseensä vettä vuorokauden mittaisessa kokeessa. Nahkapuoli kuivui täydellisesti viiden tunnin kuivauksen jälkeen, karvapuoli pysyi koko ajan kuivana.

Taljojen koko ja muoto

Porotalous tuottaa vuosittain noin 80 000 taljaa, joista 70 % on vasojen taljoja. Taljojen koot vaihtelevat vuoden kasvuolosuhteista ja vasan syntymääjasta riippuen. Myyjä voi luokitella taljat koon mukaan. Taljan muoto voi vaihdella riippuen siitä, onko otettu koipinahkoja ja nylkytyylistä.

Käsittely

Porontaljatuohteista irtoaa aina jonkin verran karvaa. Poronkarva on ontto, jonka vuoksi se eristää lämpöä erittäin hyvin. Tämä sama ominaisuus tekee karvasta helposti katkeavan. Taljan kovaa käsittelyä tulisi välttää.

Säilytys

Taljat suositellaan säilytettäväksi ilmavasti, jotta ne pääsevät hengittämään, ei esimerkiksi pussissa tai rullalla. Ilmakuivattua taljaa ei tule säilyttää huoneenlämmössä. Liian lämmin säilytyspaikka kuivattaa taljaa liikaa. Paras säilytyspaikka on kuiva, puhdas ja väljä ulkovarasto, jonne ei pääse tuhoeläimiä tai -hyönteisiä. Tuhohyönteisiä, kuten turkiskuoriaisia, voi torjua esimerkiksi eteerisillä yrteillä, vahvasti tuoksuvilla kasveilla tai kasvinosilla (suopursu, laakerinlehti, appelsiininkuoret jne.) sekä kemiallisilla torjunta-aineilla.

Jos talja on kastunut, käytön jälkeen on huolehdittava kuivatuksesta. Taljan annetaan kuivua ilmavasti, nahkapuoli ulospäin, täysin kuivaksi. Talja asetetaan roikkumaan, mikäli mahdollista. Kuivattu talja säilyy hyvänä vain tarpeeksi kuivana. Taljassa oleva kosteus mahdollistaa mikrobien kasvun. Myös muokattu talja tulee kuivata, mikäli se pääsee kastumaan.

Ilmakuivatun taljan pilaantuminen

Jos ilmakuivatun taljan säilyttäminen tai uudelleen kuivaaminen kotioiloissa ei onnistu, se alkaa pilaantua hyvin nopeasti. Taljan pilaantuessa karvatupet mädäntyvät ja karvaa alkaa irrota tupoittain. Taljan pilaantumisen huomaa myös tuoksusta: luonnollisesti talja tuoksu aina porolta, mutta mikäli siihen tulee pistävä tai tunkkainen tuoksu, on mikrobien kasvu käynnissä. Taljan sisäpuolella oleva väri voi muuttua tummemmaksi ajan kanssa. Mikäli väri muuttuu nopeasti tummaksi (homeiseksi), on säilytys tapahtunut liian kosteissa olosuhteissa. Pilaantunut talja houkuttelee myös kärpäsiä ja muita hyönteisiä.

Puhdistus

Mikäli taljan päälle kaatuu nestettä, pyyhi neste varovasti pois. Taljaa on mahdollista puhdistaa imuroiden tekstiilisuulaketta varovasti käyttäen. Myös varovainen harjaus käy puhdistusmenetelmänä. Lumipesu on hyvä tapa puhdistamiseen. Ilmakuivatun taljan nahkapuolen voi myös tarvittaessa pestä kevyesti miedolla pesuaineella.

Palautusoikeus

Palautusoikeudesta säädetään kuluttajansuojalaissa (20.1.1978/38). Virheettömälle taljalle ei ole palautusoikeutta jos se hankitaan suoraan kaupasta, ellei kauppias myönnä palautusaikaa. Verkkokaupassa ja kotimyyntissä palautusoikeus on kaksi viikkoa. Palautuskulut maksaa asiakas. Kysy tarvittaessa tarkemmat ohjeet myyjältä.

Vienti ulkomaille

Poro ei kuulu CITES- eli uhanalaisten lajien joukkoon. Taljan vientiin Suomesta ei tarvita lupia. Kohdemaan lupaviranomaiselta voi tarkistaa, tarvitseeko sen tuontiin lupaa. Tarvittaessa Suomen viranomainen voi kirjoittaa vapaamuotoisen todistuksen, ettei poro kuulu CITES-lajistoon. Suomen CITES-lupa-asioita hoitava viranomainen on Suomen ympäristökeskus (SYKE)/Biodiversiteettikeskus.

Taljan hävitys

Talja voidaan linkaarensa lopussa hävittää polttokelpoisena jätteenä eli sen voi laittaa jäteastiaan. Mikäli kyseessä on ilmakuivattu talja, siitä voidaan tehdä perinteisen sisnanahan raaka-ainetta. Sisnan tekoon saa ohjeita oppilaitoksista ja kansalaisopistoista.